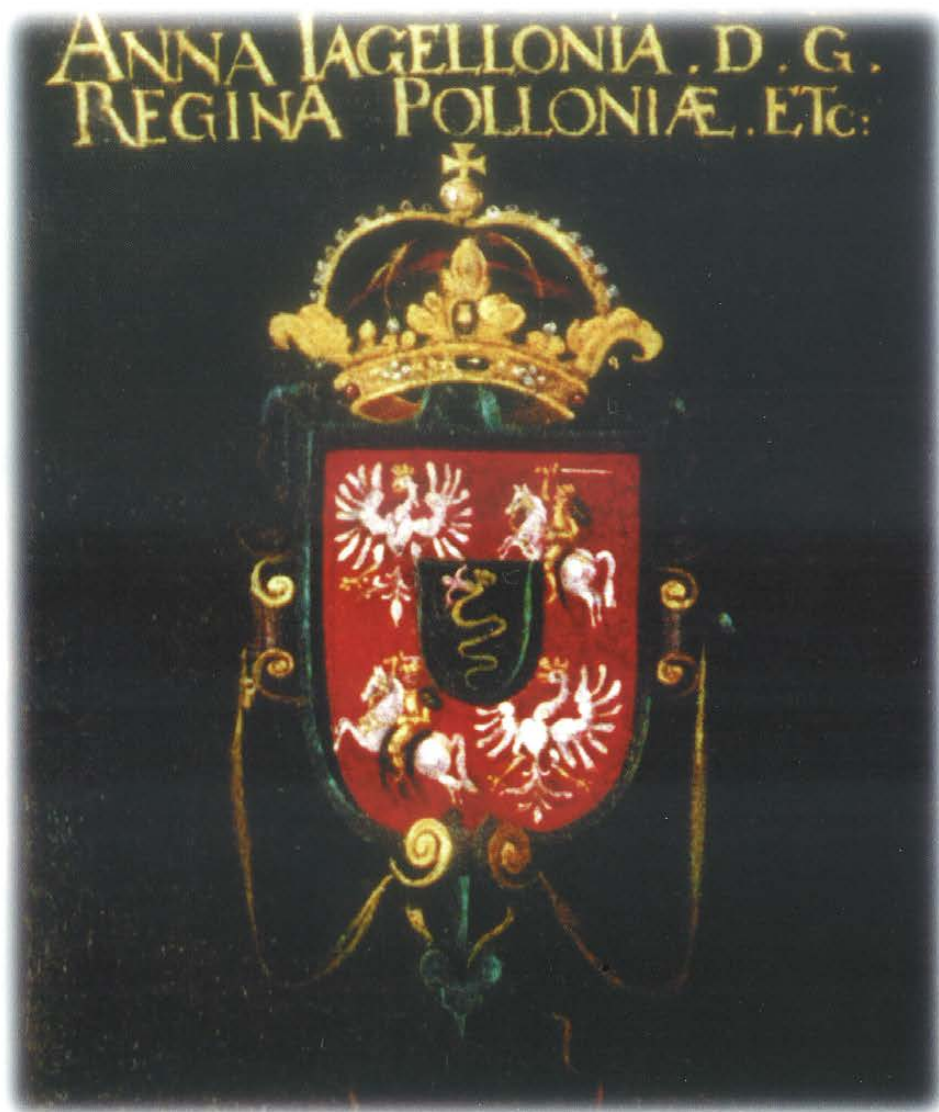


Na okładce: Portret Anny Jagiellonki, warsztat Marcina Kolbera, koniec XVI w.
Obok: herb królowej, fragment obrazu.
Fot. W. Wudźki, 2000 r., MNW



Cenne, bezcenne/ utracone

Rada redakcyjna Monika Kuhnke, Jacek Miler,
Piotr Ogrodzki, Urszula Paszkiewicz

Redaktor naczelny Barbara Kobielska

Oprac. graficzne Karvázy©

Oprac. redakcyjne Maria Barbasiewicz

Korekta Maria Barbasiewicz, Maja Strzeżek

Tłumaczenie Łukasz Nagórski

Redakcja: Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych

00-461 Warszawa, Al. Ujazdowskie 6; tel./fax: 621 04 45; tel.: 628 22 85

Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą

00-071 Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 15/17; tel./fax: 826 30 59

Wydawca **pagina** sp. z o.o. 02-878 Warszawa, ul. Gajdy 38a

Zamówienia na egzemplarze prosimy kierować pod adresem redakcji

Powrót Anny Jagiellonki

- 3** Powrót Anny Jagiellonki
Monika Kuhnke
- 4** Kradzież w Sulisławicach
Piotr Ogródzki
- 6** Przyczynek do historii gdańskich zbiorów artystycznych (III)
Maria Korzon
- 10** Zbiory lwowskie (VI)
Muzeum Historyczne miasta Lwowa
Jacek Miler
- 12** Straty wojenne (1939–1945)
Maria Romanowska-Zadrozna
- 13** Nowa książka o stratach wojennych bibliotek w Polsce
Janusz Szymański
- 14** Katalog strat
Monika Barwik
- 18** Uratować anioła
Krzysztof Lesiak,
Janusz Mróz
- 19** Pałac w Karwinach i „Srebrna Biblioteka”
Weronika Wojnowska
- 22** Podwileńskie reminiscencje
Jerzy Szałygin
- 24** Kradzież z Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Sztokholmie. Odzyskanie (II)
Piotr Ogródzki
- 25** Polski Komitet Doradczy do Spraw Ochrony Dóbr Kultury
Władysław Białek
- 27** Portal z Akki
Mirosław Barwik
- 28** Wielki rabunek
Paweł Szlachetko
- 30** Summary

Losy dzieł sztuki niegdyś znajdujących się w polskich zbiorach i kolekcjach, a zrabowanych w czasie wojen (tu mam na myśli przede wszystkim tę ostatnią) lub zaginionych w wyniku wielkich klęsk narodowych, niejednokrotnie zaskakują nawet obeznanych z problemem badaczy. Polskie dzieła sztuki „porozrzucane” po wszystkich niemal kontynentach świadczą o tragicznych losach naszej ojczyzny, szczególnie w ostatnich trzech stuleciach. Niewiele z tych dzieł udało się odnaleźć, a jedynie pojedyncze – odzyskać dla Polski.

Do tych ostatnich, szczęśliwie, należy XVI-wieczny portret Anny Jagiellonki (1523–1596) autorstwa malarza z kręgu mistrza portretu monarszego tego okresu – Marcina Kobera. Obraz ten ofiarowany został Muzeum Narodowemu w Warszawie przez pana Bohdana Chestera Hryniewicza, żołnierza Armii Krajowej, honorowego konsula RP w San Juan del Puerto Rico, mocno zaangażowanego w sprawy polskie i z Polską związanego. Jest to niezwykle cenny dar, na co składa się zarówno wysoka wartość artystyczna obrazu, osoba portretowanej, jak i fakt, że pochodzi on z historycznej polskiej kolekcji.

Choć obraz nie jest ani sygnowany, ani datowany, można go bez wątpliwości łączyć z kręgiem Marcina Kobera. Artysta urodził się we Wrocławiu ok. 1550 r. Na teren Rzeczypospolitej przybył po odbyciu wędrówki czeladniczej po Niemczech, w 1583 r. – z tego bowiem roku pochodzi, opatrzony monogramem i datowany, portret Stefana Batorego. Po śmierci króla artysta powrócił do Wrocławia. Do Polski przybył ponownie w 1590 r. i na stałe związał się z dworem Zygmunta III Wazy w Krakowie, a następnie w Warszawie. Do 1595 r. powstała znaczna liczba dzieł artysty: znamy 95 portretów członków rodziny królewskiej, z których do dziś można zidentyfikować zaledwie niewielką część. Wśród nich jest *Portret Anny Jagiellonki* znajdujący się obecnie w zbiorach Zamku na Wawelu (uprzednio w zbiorach cesarskich w Wiedniu).

Jak podaje badacz twórczości tego artysty Jerzy P. Petrus, popularność wizerunków królewskich pędzla Kobera sprawiła, że niemal od chwili powstania aż do XX w. powielano je w dziesiątkach kopii, i to w różnych technikach. Przedstawienie królowej znajdujące się w zbiorach wawelskich należy do najwyższych osiągnięć w twórczości artysty i jest jednym z najwybitniejszych wizerunków powstałych w Polsce na przełomie XVI i XVII w. Pierwsze powtórzenia tego portretu powstały już pod koniec XVI w. W zbiorach polskich, oprócz podarowanego właśnie do warszawskiego Muzeum Narodowego, do dziś zachowały się dwa. Pierwsze z powtórzeń znajduje się na Zamku Królewskim w Warszawie, drugie w Galerii Malarstwa Pałacu w Wilanowie.

Pozyskany właśnie obraz namalowany został techniką olejną na płótnie o wym. 103 x 77 cm. W lewym górnym rogu widnieje napis: *Anna Jagiellonia D.G. / REGINA POLONIAE. ETC.* oraz herb czteropolowy z godłami Korony i Litwy zwieńczony koroną królewską. Przedstawia królową w wieku już bardzo zaawansowanym, we wdowich szatach po śmierci Stefana Batorego. Portretowana, w ujęciu *trois quatre*, zwrócona jest w prawą stronę. Prawą dłoń opiera na stole, na którym leży korona królewska. W lewej dłoni trzyma rękawiczkę. Od czarnej sukni-tuniki wyraźnie odcinają się dwa ozdobne złote łańcuchy: jeden podtrzymujący bogato dekorowany krzyż, drugi dłuższy zakończony okrągłym medalionem z wyobrażeniem św. Anny Samotrzeć (portretowana należała wówczas do arcybactwa św. Anny działającego od 1579 r. przy warszawskim kościele pod takim wezwaniem). Głowę królowej przykrywa długi biały welon wykończony koronką identyczną z tą, jaka zdobi białe rękawy spodniej szaty. Choć na obrazie wyraźnie odcinają się akcenty barwne, jak herb, czerwona tkanina w prawym górnym rogu czy wreszcie bogata biżuteria i insygnia królewskie, całość utrzymana jest w czarno-białej i szarej tonacji, tak typowej dla później- ▶